

Implementácia výchovy a vzdelávania k trvalo udržateľnému rozvoju na národnej úrovni

Jedným z opatrení Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005 – 2010 (schváleného uznesením vlády SR č. 574/2005) bolo zriadenie nadrezortného poradného orgánu ministra školstva SR a ministra životného prostredia SR – Environmentálnej komisie na vzdelávanie. Komisia uznesením vlády SR č. 574/2005 dostala splnomocnenie pre vypracovanie novej **Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl v Slovenskej republike a v systéme celoživotného vzdelávania**. Nová koncepcia bola vypracovaná v priebehu prvého polroku 2006 a v júli 2006 schválená ministrom školstva SR. Komisia bola následne poverená vypracovať akčný plán na realizáciu tejto koncepcie (Akčný plán výchovy a vzdelávania k trvalo udržateľnému rozvoju). Vzhľadom na nové úlohy, ktorými bola komisia poverená, došlo aj k zmene jej názvu, a to na **Komisiu pre výchovu a vzdelávanie k trvalo udržateľnému rozvoju**.

Ciele novej koncepcie

Nová *Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl SR a v systéme celoživotného vzdelávania* predstavuje ucelenú sústavu názorov a je myšlienkovou osnovou pre rozpracovanie a inováciu prekonanej Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania z r. 1997.

Priority novej koncepcie: (1) prijatie filozofie, cieľov a stratégií implementácie výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju (ďalej len TUR), (2) zvýšenie kvality edukácie v oblasti environmentálnej výchovy, (3) inovácia environmentálnej výchovy, (4) rozšírenie Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania z r. 1997 o aspekt výchovy k TUR.

Ad 1) Prijatie filozofie, cieľov a stratégií znamená akceptáciu výchovy a vzdelávania k TUR, ide o zabezpečenie cieleného dlhodobého, komplexného, synergického procesu, ovplyvňujúceho podmienky a všetky aspekty života (kultúrne, sociálne, ekonomické, environmentálne, inštitucionálne) na všetkých úrovniach (lokálnej, regionálnej, globálnej). Ide o kvalitatívny, ako aj o kvantitatívny proces učenia, skúmajúci problémy, kedy správne odpovede a riešenia budú narastať so zmenou našich skúseností a dynamických podmienok života.

Budovanie liahnísk pre obojživelníkov – praktická pomoc prírody

Vzdelávacie ciele zahŕňajú rozšírenie vedomostí, špeciálnych návykov a zručností, formovanie životných postojov a hodnôt. Prijatie tejto filozofie predpokladá akceptovanie týchto základných princípov:

- rozvoj systémového, kritického a kreatívneho myslenia s reflexiou na život v miestnom, aj globálnom kontexte,
- výchova k TUR sa pokladá za celoživotný proces,
- predpokladá začlenenie výchovy k TUR do vzdelávacích programov na všetkých stupňoch, vrátane odborného vzdelávania, prípravy pedagógov a v oblasti ďalšieho vzdelávania odborníkov a riadiacich zamestnancov,
- predpokladá pri výchove zabezpečiť vyváženosť medzi globálnymi, regionálnymi, lokálnymi záujmami, problémami TUR,
- zaistenie etickej dimenzie, vrátane podielu cirkví, vo výchovno-vzdelávacom procese,
- akceptovanie medzinárodných dohovorov a zmlúv o spolupráci, týkajúcich sa TUR,
- predpokladá akceptáciu verejnosti, partnerstva všetkých účastníkov výchovno-vzdelávacieho procesu a praxe v TUR,
- akceptácia holistického prepojenia základných pilierov TUR - aspektu environmentálneho, ekonomického a sociálneho.

Ad 2) Zvýšenie kvality edukácie v oblasti environmentálnej výchovy spočíva v súlade s novou koncepciou:

- v kurikulárnej transformácii v súlade s novými potrebami vedy a techniky na vysokých školách; s adaptáciou na meniace sa podmienky života spoločnosti treba zabezpečiť základný a aplikovaný výskum v oblasti celoživotného vzdelávania; v podpore vytvárania a rozvoja efektívneho systému v celom edukačnom systéme špeciálnych cieľov a opatrení,
- v zabezpečení podmienok pre prácu pedagógov, pre zabezpečenie moderných vyučovacích metód,
- v vytvorení prijateľných podmienok na školách, najmä vo vytvorení časového priestoru pre novú koncepciu, s orientáciou najmä na uvedomenosť voči prostrediu a pozitívne správanie sa v prostredí.

Zbierka hračiek pre deti z detských domov v rámci projektu Zelená škola

Ad 3) V súvislosti s inováciou environmentálnej výchovy nová koncepcia akceptuje progresívne myšlienky, výsledky, zámery, ciele, hodnotenia, vyplývajúce z národných konferencií o environmentálnej výchove (ENV) a pripomienok členov komisie. Tieto vyplývajú z evalvácie koncepcných zámernov a cieľov Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania z r. 1997, dokumentujúce progres súčasného stavu: na celonárodnej, regionálnej a lokálnej úrovni sa podporili aktivity environmentálnej výchovy a vzdelávania; zabezpečila sa prepojenosť ENV na vzdelávanie riešením teoretických a najmä praktických vzťahov, zameraných na zlepšenie životného prostredia, najmä podporením grantových úloh; postupne sa uplatnili prvky ENV v učebných plánoch a osnovách jednotlivých predmetov; rozšíril sa počet profesionálnych i dobrovoľných lektorov, organizátorov podujatí s environmentálnym zameraním, zásluhou vysokých škôl s takýmto zameraním sa splnili podmienky pre vytvorenie existujúcich kapacít pre výchovu nových školiteľov a organizátorov; bol podporený rozvoj ENV v oblasti propagácie a vytvorený rámec pre informácie na poli environmentálnych situácií; prekonala sa nejednotnosť v chápaní ekológie a environmentalistiky a vytvorili sa podmienky na školách pre štúdium týchto disciplín (ekologické minimum); pravidelne prebiehalo hodnotenie kvality a kvantity ENV na národných konferenciách; intenzívne sa rozvíjala multilaterálna a bilaterálna spolupráca na poli ENV.

Potreba inovácie Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania z roku 1997 vyplývala najmä z týchto skutočností: pokrok vedy a techniky, spolu s intenzifikáciou informačných tokov o životnom prostredí, si vyžaduje inováciu poznatkovej bázy, nových smerov, foriem, obsahu edukácie, vedeckej paradigmy výchovy; s tým súvisí rozšírenie o ďalšie aspekty - ekonomický, sociálny, a o transformáciu na výchovu k TUR; a potreba zabezpečiť systém evalvácie, priebežného monitoringu, spätnej väzby príslušnej inovácie cieľov a metód v súvislosti s dynamickou situáciou spoločnosti (sociálnou, kultúrnou, etickou, environmentálnou) súvisiacou s TUR.

Ad 4) Rozšírenie novej koncepcie o aspekt výchovy k TUR vyžaduje v edukačnom systéme:

- doplnenie učebných osnov, tematických plánov o aspekt ekonomický, sociálny (kultúrny) primerane veku, stupňu školského systému, od eklektívne vybraných pojmov a informácií k pochopeniu uvedených parciálnych systémov a ich synergie. Nakoľko koncepcia nepredpokladá vyčlenenie samostatného predmetu, bude potrebné do vybraných predmetov včleniť základy ekonomiky, sociálnych tém, ktoré zatiaľ v učive škôl nie sú. S tým súvisí zvýšená potreba prípravy učebných plánov podľa typu a druhu škôl, vypracovanie ekonomického a sociálneho minima, v prepojení s už realizovaným environmentálnym (ekologickým) minimom,

- vlastné prepojenie realizovať podporou kreatívnych riešení na vyšších stupňoch škôl výchovou k synergii v riešení reálnych skutočností, najmä lokálnych, čo si vyžaduje modernú formu práce (projektové vyučovanie, projekčnú činnosť, iné alternatívne formy),

- príprava nových učebníc, metodických príručiek s využitím moderných médií,

- príprava učiteľov (prioritná úloha vysokých škôl) k TUR medziodborovým štúdiom, štúdiom v nových študijných odboroch schválených akreditáciou,

- zabezpečenie metodologickej koordinácie, najmä medzi participujúcimi ministerstvami a prostredníctvom zahraničnej spolupráce,

- zabezpečenie prepojenia s praxou – zapojenie rodičov a verejnosti do procesu edukácie k TUR,

- vytvorenie a manažment prijateľných a pre edukáciu dostupných informačných systémov pre výchovu a vzdelávanie k TUR,

- zabezpečenie informovanosti spoločnosti o tomto vzdelávaní a výchove.

Výchova a vzdelávanie k TUR je *cieleným, dlhodobým, komplexným a synergickým procesom, ovplyvňujúcim všetky oblasti života: duchovnú, sociálnu, ekonomickú, environmentálnu a inštitucionálnu. Prostredníctvom uplatňovania politických nástrojov a inštitúcií smeruje k takému modelu fungovania spoločnosti, ktorý kvalitatívne uspokojuje materiálne, duchovné a sociálne potreby a záujmy ľudí, pričom rešpektuje hodnoty prírody a neprekračuje únosnú kapacitu krajiny a jej zdrojov.* Ide o takú edukáciu (výchovu a vzdelávanie), ktorá zabezpečuje komplexné interdisciplinárne myslenie, kritické hodnotenie životného štýlu, schopnosť participácie na riadení spoločnosti, schopnosť uvažovať a konať v interkulturálnom kontexte. Kvalita tejto edukácie má byť dosiahnutá tiež tým, že metódy na dosiahnutie kompetencie a znalosti musia byť orientované smerom k demokratickej účasti na vzdelanosti a kultúrnej rôznorodosti. V súvislosti s prekonanou koncepciou environmentálnej výchovy a vzdelávania z r. 1997 sa toto chápanie vyznačuje rastom komplexnosti od kontaktnej oblasti filozofickej, etickej, psychologickéj až po pedagogickú, politickú. Súvisí to s prípravou generácie na zložitý proces existencie v súčasnosti i budúcnosti, kde vzťahy majú scholastický (pravdepodobný) alebo náhodný charakter (preto definícia používa pojem synergetický).

Rozšírenie environmentálnej výchovy sensu stricta, ako ho chápe nová koncepcia, od výchovy k životnému prostrediu cez pridaný sociálny a ekonomický aspekt, znamená presun kompetencií ku globálnej činnosti, čo je cieľom globálnej výchovy. Ide o prípravu človeka do budúcnosti. Z tohto pohľadu má globálna výchova rovnaký cieľ ako proklamovaná výchova k TUR, plní jeho emotívnu, etickú, filozofickú súčasť. Špecializované vzdelávanie, environmentálne či ekologické štúdium na školách, doplnené o ekonomický a sociálny pilier, ich integrácie v praxi (diferencovane podľa úrovne a veku) vo vzdelávacom procese vo vzťahu k životnému prostrediu. Diskusie môžu verejnosť oslovovať, ale tá musí byť pripravená tieto témy synergicky vnímať, pochopiť a riešiť.

Akčný plán k výchove a vzdelávaniu k TUR

Pre realizáciu novej koncepcie bol v súlade s požiadavkami Stratégie EHK OSN pre výchovu k TUR, prijatej

Zážitková hodina, Zelená škola Na dolinách v Trenčíne

na zasadnutí vysokej úrovne predstaviteľov ministerstiev životného prostredia a školstva vo Vilniuse v marci 2005 (pozn.: *Stratégia je príspevkom k rámci pre návrh implementačného programu OSN Desaťročie výchovy k TUR*), vypracovaný **Akčný plán na realizáciu Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania** (pozri prílohu, s. 5 - 9). Tento akčný plán predstavuje zároveň **Akčný plán výchovy a vzdelávania k TUR v SR**. Obsahuje jednotlivé kroky, formálne, inštrumentálne, organizačné, pre implementáciu výchovy a vzdelávania k TUR. Integrovaná výchova k TUR, podobne, ako vzdelávanie ako také, je beh na dlhé trate. V druhej etape (do r. 2010 - pozri akčný plán) si budeme musieť v oblasti regionálneho školstva počkať na pripravovanú reformu školského systému a vysporiadať sa s naznačenými vybranými okruhmi problémov.

Úlohy Komisie pre výchovu a vzdelávanie k TUR

Pri plnení úloh Akčného plánu výchovy a vzdelávania k TUR v SR má významnú úlohu Komisia pre výchovu a vzdelávanie k TUR. Aktuálnou úlohou komisie je príprava a realizácia 2. fázy Stratégie EHK pre výchovu k TUR (úlohy navrhované do roku 2010), ktorá sa týka implementácie národných programov. Krajiny by mali preskúmať pokrok dosiahnutý pri implementácii Stratégie EHK OSN pre výchovu k TUR a v prípade potreby ich revidovať. Komisia si pre zabezpečenie úloh vytvára pracovné skupiny a sekcie. Podrobnejšie sú prierezové opatrenia pre komisiu uvedené v akčnom pláne, a to v časti A. Okrem toho bude komisia spolupracovať pri pripomienkovaní návrhov zákonov, stratégií a koncepcií v oblasti environmentálnej výchovy, osobitne pri implementácii Stratégie EHK OSN pre výchovu k TUR v SR; koordinácii plnenia úloh vyplývajúcich zo záverečných odporúčaní národných konferencií Environmentálnej výchovy a vzdelávania na školách v SR a na príprave ďalších ročníkových konferencií k výchove a vzdelávaniu k TUR; vypracovaní koncepčných materiálov Ministerstva školstva SR v oblasti výchovy a vzdelávania k TUR v SR a návrhoch na zmeny v oblasti výchovy a vzdelávania k TUR v SR. Jej úlohou bude tiež iniciovať návrhy na riešenie naliehavých problémov v oblasti výchovy a vzdelávania k TUR v SR.

prof. RNDr. Hubert Hilbert, PhD.

predseda Komisie pre výchovu a vzdelávanie k TUR

pri Ministerstve školstva SR

Ilustračné foto: Richard Medaľ

Celoživotné vzdelávanie (lifelong learning) definovala Európska komisia v Memorande o celoživotnom vzdelávaní (Komisia Európskych spoločností, Brusel, SEC (2000) 1832) ako každú cieleňú vzdelávaciu činnosť, ktorej účelom je neustále zlepšovanie vedomostí, zručností a celkových spôsobilostí. Memorandum o celoživotnom vzdelávaní vypracovala Európska komisia v roku 2000, s cieľom vytvoriť ucelenú stratégiu celoživotného vzdelávania v Európe. Vychádza z myšlienky nevyhnutnej potreby celoživotného vzdelávania, cieľom ktorého je predovšetkým podpora aktívneho občianstva (t. j. participácia na všetkých sférach spoločenského a hospodárskeho života) a podpora zamestnanosti (t. j. schopnosť zabezpečiť si a udržať zamestnanie). V pojme celoživotného vzdelávania sa zdôrazňuje časová stránka. Ide o vzdelávanie sa počas celého života, či už nepretržite alebo periódicke. Presadzovanie celoživotného vzdelávania sa sústreďuje na šesť kľúčových posolstiev, ktoré tvoria podstatnú časť textu memoranda: (1) nové zručnosti pre všetkých, (2) viac investícií do ľudských zdrojov, (3) inovácie vo vyučovaní a vzdelávaní sa, (4) oceňovanie vzdelávania sa, (5) nový prístup k profesijnej orientácii a poradenstvu, (6) priblíženie vzdelávania k domovom.

Stratégiu celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva schválila vláda Slovenskej republiky uznesením č. 382/2007 z 25. apríla 2007. Obsahuje návrh systému, ciele, analýzu a financovanie celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, návrh systému riadenia kvality vzdelávania a systému uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. Hlavným cieľom stratégie je dobudovať systém celoživotného vzdelávania a systém celoživotného poradenstva tak, aby uľahčil občanom prístup k opakovanému a pružnému nadobúdaniu nových kvalifikácií prostredníctvom kvalitného vzdelávania získaného okrem formálneho vzdelávania aj v neformálnom systéme vzdelávania a v systéme informálneho učenia sa za pomoci komplexných služieb poradenstva počas celého života človeka pri dodržiavaní rovnosti príležitostí.